

دادرسی کیفری و
جریمه خصوصی

مؤلف:

حمزه رضایی

سرشناسه : رضایی، حمزه، ۱۳۶۴ -

عنوان قراردادی : ایران. قوانین و احکام

Iran. Laws, etc.

عنوان و نام پدیدآور : دادرسی کیفری و حریم خصوصی / مولف حمزه رضایی.

- مشخصات نشر : تهران: گیوا، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری : ۲۰۱ص.

شابک : 978-600-451-566-5

وضعیت فهرست نویسی : فیبا

موضوع : حقوق مدنی -- ایران

رده بندی کنگره : KMH۳۷۹۴۱۳۹۸

رده بندی دیویی : ۵۵/۳۴۵

شماره کتابشناسی ملی : ۵۶۴۶۵۰۱

دادرسی کیفری و حریم خصوصی

مؤلف	حمزه رضایی
سال چاپ اول	۱۳۹۸
شمارگان	۱۰۰۰
ناشر	انتشارات گیوا
صفحه آرای	سجاد حاتمی
طراح جلد	* معصومه خیری
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۴۵۱-۵۶۶-۵
قیمت	۳۵۰,۰۰۰ ریال
آدرس ناشر: * تهران. خیابان کارگر جنوبی. کوچه مهدی زاده. پلاک ۱. طبقه ۴. تلفن: ۰۲۱۶۶۱۳۳۸۸۰	

مقدمه مولف

حریم خصوصی، از موضوعات بنیادین حقوق بشری و یکی از مفاهیم نظام‌های حقوقی توسعه یافته است که ارتباط بسیار نزدیکی با کرامت انسانها دارد، بنابراین پشتیبانی و حمایت از شخصیت افراد و حقوق شهروندان، نیازمند حمایت از حریم خصوصی است. در نظام حقوقی ایران، حریم خصوصی به صورت مشخص و معنون حمایت نشده و در واقع، موضع حقوق موضوعه ایران در مواجهه با حریم خصوصی، تحویل گرایانه است. در قانون «آیین دادرسی دادگاههای عمومی و انقلاب در امور کیفری»، قواعد و تشریفات برای ورود به حریم خصوصی یا بازرسی در مکان خصوصی ارائه شده است. ولی، رویه قضایی در شناسایی مفهوم حریم و مکان خصوصی دارای پراکنده و مبهم است. موضوعات مربوط به کرامت انسانی و حقوق بشر در حوزه حقوق اهمیت فراوانی دارد چراکه حقوق علم صیانت از انسانها در برابر قدرت‌طلبی زورگویان و حکومت‌های مستبد است. در زمینه حقوق بشر برخی موضوعات مانند حریم خصوصی وجود دارد که تعریف درست و بدون ابهامی از آن وجود ندارد ولی آنچه مسلم است اینکه این موضوع باید تا حدی رعایت شود که به حقوق جامعه آسیب وارد نکند. قوانین موضوعه ایران نیز که از فقه اسلامی نشأت گرفته است در مراتب مختلف خود از قانون اساسی تا آیین‌نامه‌ها و بخش‌نامه‌ها به این موضوع توجه کرده‌اند البته کاستی‌های زیادی نیز وجود دارد. قانون آیین دادرسی کیفری به عنوان تأمین کننده حقوق طرفین دعوی کیفری به موضوع حریم خصوصی در کلیات و مواد مختلف اشاره کرده است، در ماده ۴ حریم خصوصی را از نتایج اصل برائت می‌داند و رعایت آن را بر مقامات قضایی تکلیف کرده است. در بیان وظایف مقامات قضایی و ضابطان و در مسیر کشف و تعقیب جرم اصولی را بیان کرده است که

نشان دهنده حمایت از حریم خصوصی متهم است از جمله اینکه برای تفتیش و بازرسی منازل و اشیا مقرراتی دارد همچنین در مورد شنود مکالمات تلفنی و بازرسی مرسولات پستی اجازه مقام قضایی را لازم می‌داند. قانون مذکور در مواردی که چالش‌های زیادی در جامعه ایجاد کرده مانند بازرسی خودروها توسط ضابطین و سایر وظایف ضابطان مقررات روشنی ندارد و همچنین در مورد مسئولیت مقامات قضایی در نقض حریم خصوصی متهمین به چند ماده بسنده کرده است.

در ماده ۱۰۰ قانون برنامه چهارم توسعه دولت موظف گردیده که به منظور ارتقای حقوق انسانی و استقرار زمینه‌های رشد و تعالی و احساس امنیت فردی و اجتماعی در جامعه و ... منشور حقوق شهروندی را با محورهای چند که یکی از آنها حفظ و صیانت از حریم خصوصی افراد است اقدام نماید. بنابراین حفظ حریم خصوصی افراد و تهیه ساز و کارهای مختلفان و ایجاد زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی و قانونی حفاظت از حریم خصوصی جزو وظایف اولیه دولت می‌باشد. ماده ۱۳۰ قانون مذکور مشابه همین وظیفه را در بند «ه» به عهده قوه قضائیه گذاشته در این بند قوه قضائیه نیز موظف گردید لایحه حفظ و ارتقای حقوق شهروندی و حمایت از حریم خصوصی افراد در راستای اجرای اصل ۲۰ قانون اساسی را تهیه و به تصویب مراجع ذیصلاح برساند.

حریم خصوصی متهمین حریمی است که با توجه به نحوه اجرای کیفر توسط دستگاه قضا، محدودتر از حریم خصوصی افراد عادی است. به عبارتی هر فرد عادی دارای حق بر تمام حریم خصوصی خود از جمله حریم جسمانی و روانی و شخصیتی، حریم منزل و مکان، حریم مکاتبات و مراسلات و مخابرات، حریم وقایع خصوصی و... می‌باشد. با توجه به این که متهم به احتمال زیاد مرتکب عملی شده که مقررات

کیفری آن را جرم می‌داند و برای آن کیفر تعیین کرده است، برای کشف این حقیقت به ناچار باید حریم خصوصی شخص نقض گردد. به همین جهت حریم خصوصی متهمین در معرض نقض‌های مکرر توسط دستگاه قضایی آن جامعه می‌باشد. اگر این نقض‌ها صورت نگیرد کشف حقیقت بسیار دشوار و در مواردی حتی غیر ممکن خواهد شد. شاید بتوان گفت اینگونه وارد شدن به حریم خصوصی افراد اصلاً نقض حریم خصوصی نباشد و به نوعی از ابزارهای لازم برای کشف و تعقیب مجرمان است. در واقع چالش اصلی در حریم خصوصی متهمین این است که کشف حقیقت تا چه اندازه می‌تواند مجوز نقض حریم خصوصی باشد و محدوده‌ی این نقض تا کجا قابلیت ادامه پیدا کردن دارد و آیا اصولاً چنین مجوزی می‌توان صادر کرد یا نه؟ این‌ها سوالاتی است که قصد داریم از مواد قانون آیین دادرسی کیفری بیابیم و مورد نقد قرار دهیم.

در قانون «آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری» قواعد و تشریفات برای ورود به حریم خصوصی بازرسی در مکان خصوصی ارائه شده است. ولی، رویه قضایی در شناسایی مفهوم حریم و مکان خصوصی دارای پراکندگی و مبهم است. به نظر می‌رسد همه فضاها و دارایی‌هایی که نمی‌توان بدون اجازه شخص به آن‌ها ورود یا دسترسی پیدا کرد، حریم خصوصی انگاشته می‌شوند. بدینسان، منزل، اتاق‌های هتل، اتومبیل، نامه‌ها و مکاتبه‌های شخصی جلوه‌های از حریم خصوصی هستند. قانونگذار به منظور حمایت از حریم خصوصی، بازرسی از مکان‌های خصوصی را تابع تشریفات و قواعدی دانسته است. هر چند این قواعد و تشریفات، ناقص و مبهم هستند، متأسفانه برای نقض همین موارد هم ضمانت اجرای مشخص و کاملی پیش‌بینی نشده است. بحث ضمانت اجرای

نقض حریم خصوصی در دادرسی کیفری و همچنین نظارت بر این ضمانت‌اجراها که نوعی نظارت بر دستگاه قضایی است از مسائل چالش برانگیز در حقوق کشور ما است. بسیار دیده شده که ضابطین دادگستری این حقوق را نادیده می‌گیرند و شاید به نظر اینگونه می‌آید ولی به هر حال باید معیاری برای قانونی بودن یا غیر قانونی بودن این بازرسی‌ها وجود داشته باشد.

یافتن مصادیق حریم خصوصی در جامعه امروزی با توجه به پیشرفت ابزارهای ارتباطی و شبکه گسترده داده‌ها بسیار مشکل‌تر از گذشته است. اگر در گذشته بحث بر سر امور مادی مانند محل سکونت و یا امور معنوی مانند حق بر عدم افشای اسرار خانوادگی بود امروزه این مفاهیم تحت تأثیر اصطلاحاتی چون شبکه‌های مجازی و اینترنتی و هک کردن این شبکه‌ها و دریافت اطلاعات شخصی و خانوادگی و حتی مالی قرار گرفته است؛ به گونه‌ای که امروزه عده‌ای عقیده دارند در فضای مجازی هیچ حریم خصوصی قابل تصور نیست و در واقع ما در یک فضای عمومی قرار می‌گیریم که تمامی اطلاعات ما در معرض دید سایرین می‌تواند قرار بگیرد. به هر حال یافتن مصادیق حریم خصوصی از جمله مهم‌ترین و مشکل‌ترین و چالش برانگیزترین موضوعات است. ما باید ابتدا حریم خصوصی را بشناسیم تا بعد بتوانیم بگوییم که جایگاه حریم خصوصی در قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ چگونه است. یافتن راهکارهای مناسب برای رعایت حریم خصوصی در قوانین آینده و ارائه یک الگوی مناسب در این زمینه نیز بسیار اهمیت دارد.

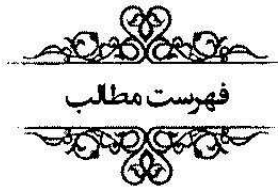
اصل ۲۲ قانون اساسی به عنوان یکی از قواعد اصلی در زمینه حریم خصوصی پیش روی قانون‌گذار و مجریان قانون می‌باشد تا در مورد حریم خصوصی و

رعایت آن و ایجاد ضمانت اجرا برای مراعات آن عمل نمایند و این در حالی است که در این اصل هم جنبه مادی حریم خصوصی که بیشتر ناظر بر محل سکونت شخص است مد نظر قرار گرفته است و هم جنبه‌ی معنی حریم خصوصی که سایر حقوق او را در بر می‌گیرد.

قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ با ملاحظات و تاثیراتی که از الگوهای حقوق بشری و دادرسی عادلانه گرفته است در زمینه‌ی حفظ حریم خصوصی متهمان قواعد منسجمی ایجاد کرده است. در این میان، مقررات ناظر به مرحله تحقیقات مقدماتی تحولات مهمی داشته است و بیشتر به این سمت در حال حرکت است تا اینکه بتواند حقوق متهم را بیش از گذشته رعایت کند و از جمله مهم‌ترین این حقوق حفظ حریم خصوصی متهمین است. در مراحل اولیه تحقیقات و قبل از صدور حکم به جهت آثار اجتماعی که برای این مسئله یعنی حریم خصوصی وجود دارد باید احتیاط بیشتری صورت گیرد و این موضوع در مواد گوناگون آیین دادرسی کیفری بیان شده است. تفسیرها در این باب بسیار دشوار است در این قضایا جامعه سعی می‌کند تا خود را محق جلوه دهد که این نوع ورود به حریم خصوصی افراد قانونی و مفید به حال اجتماع است و فوایدی بیش از زیان‌های خود دارد و از سوی دیگر متهمین اینگونه اعمال را مخالف با آزادی و حق بر حریم شخصی و منافی با اصول حقوق بشری می‌دانند؛ ما در پی آن هستیم تا ابتدائاً به این چالش‌ها پاسخ گوییم و ماهیت واقعی اعمال دستگاه قضایی ایران را در فرایند دادرسی کیفری را بشناسیم و از سوی دیگر در هر مرحله از دادرسی کیفری با توجه به قانون آیین دادرسی کیفری جدید مشخص کنیم که قانون چگونه حریم خصوصی متهمین را رعایت کرده است و اینکه آیا موادی در این

قانون دیده می‌شود که بر خلاف حق افراد بر حریم خصوصی خویش باشد و
بالاخره حریم خصوصی متهم را چه چیزهایی در قانون جدید به چالش کشیده
است.

www.ketab.ir

مقدمه مولف ۵

فصل اول: کلیات

مقدمه	۲۰
۱-۱- مفاهیم	۲۲
۱-۱-۱- حریم خصوصی و اهمیت آن	۲۲
۱-۱-۱-۱- معنای لغوی حریم خصوصی	۲۲
۱-۱-۱-۲- مفهوم اصطلاحی حریم خصوصی	۲۴
۱-۲- کاربرد حریم در اموال و انسان	۳۱
۱-۲-۱- حریم در اوال	۳۱
۱-۲-۲- حریم در مورد انسان	۳۱
۱-۳- تعریف حریم در حقوق	۳۲
۱-۴- حمایت کیفری از حریم خصوصی	۳۳
۱-۴-۱- نیاز فطری انسان به حریم خصوصی	۳۴
۱-۵- تعریف اماکن خصوصی	۳۴
۱-۵-۱- تعریف منزل	۳۴
۱-۵-۲- تعریف اماکن خصوصی	۳۴
۱-۵-۳- مفهوم منزل و اماکن خصوصی	۳۵
۱-۶- مصادیق حریم خصوصی	۴۱
۱-۶-۱- حریم خصوصی منازل و اماکن خصوصی	۴۱

- ۴۴..... ۱-۶-۲ حریم خصوصی جسمانی
- ۴۶..... ۱-۶-۳ حریم خصوصی اطلاعات
- ۴۸..... ۱-۶-۴ حریم خصوصی ارتباطات
- ۵۳..... ۱-۷ نقض حریم خصوصی
- ۵۶..... ۱-۸ بررسی دیدگاه‌های حقوقی در رابطه با حریم خصوصی، محدوده و نقض آن
- ۵۷..... ۱-۸-۱ حریم خصوصی افراد در قوانین داخلی:
- ۵۹..... ۱-۸-۲ حریم خصوصی در حقوق
- ۶۱..... ۱-۹ اهمیت حریم خصوصی
- ۶۳..... ۱-۱۰ حفظ حریم خصوصی در فقه اسلامی
- ۷۳..... ۱-۱۱ حریم خصوصی در حقوق بین‌الملل
- ۷۷..... ۱-۱۲ حریم خصوصی و مفاهیم مشابه
- ۷۷..... ۱-۱۲-۱ حریم خصوصی و حق خلوت
- ۷۸..... ۱-۱۲-۲ حریم خصوصی و کرامت انسانی
- ۸۰..... ۱-۱۳ پیشینه حریم خصوصی در قوانین ایران

فصل دوم: واکاوی قوانین موضوعه در خصوص حفظ حریم خصوصی

- ۸۴..... ۲-۱ تشریفات و ترتیبات قانونی لازم برای بازرسی از مکان خصوصی (مسکن)
- ۸۴..... ۲-۱-۱ لزوم اجازه قانونگذار
- ۸۷..... ۲-۱-۲ لزوم کسب اجازه از مقام قضایی
- ۹۰..... ۲-۲ تراحم نداشتن بازرسی و تفتیش با حقوق افراد
- ۹۲..... ۲-۳ شاخصه تشخیص احراز حقوق اهم
- ۹۳..... ۲-۴ لزوم بازرسی و تفتیش در حضور متصرف یا ارشد حاضران
- ۹۵..... ۲-۵ حضور گواه، شخص ثالث و اشخاص دخیل در امر جزایی
- ۹۷..... ۲-۶ فوریت امر در بازرسی و عدم همکاری متصرف

- ۲-۷ زمان بازرسی ۹۸
- ۲-۸ قانون حمایت از حریم خصوصی: ۱۰۰
- ۲-۸-۱ حریم خصوصی در قانون اساسی ۱۰۵
- ۲-۸-۲ حریم خصوصی در قانون مجازات اسلامی ۱۰۶
- ۲-۸-۳ حریم خصوصی در قانون حقوق شهروندی ۱۱۳
- ۲-۸-۴ حریم خصوصی در سایر قوانین ایران ۱۱۵
- ۲-۸-۴-۱ قانون حمایت قضایی از بسیج، مصوب ۱/۱۰/۷۱ ۱۱۵
- ۲-۸-۴-۲ قانون ممنوعیت به‌کارگیری تجهیزات دریافت از ماهواره، مصوب ۱۳۷۳/۱۱/۲۳ ۱۱۷
- ۲-۸-۴-۳ قانون جرائم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸/۳/۵ ۱۱۸
- ۲-۸-۴-۴ قانون تشدید مجازات کسانی که در امور سمعی و بصری فعالیت غیرمجاز می‌نمایند ۱۲۰
- ۲-۸-۴-۵ حریم خصوصی در قانون مدنی ۱۲۱
- ۲-۸-۴-۶ قانون حمایت از حریم خصوصی، ۱۲۲

فصل سوم: لزوم رعایت حریم خصوصی شخص متهم

- ۳-۱ حریم خصوصی متهم در آیین دادرسی کیفری ۱۳۱
- ۳-۱-۱ حریم خصوصی متهم در مرحله کشف جرم ۱۳۴
- ۳-۱-۲ حمایت از حریم خصوصی متهمین در مرحله تحقیقات مقدماتی ۱۳۹
- ۳-۱-۲-۱ ضابطین دادگستری و حریم خصوصی ۱۴۱
- ۳-۱-۲-۱-۱ کشف جرم توسط ضابطین دادگستری و حریم خصوصی متهم ۱۴۶
- ۳-۱-۲-۲ بازرسی و حریم خصوصی متهمین ۱۵۴

- ۳-۱-۲-۲-۱ محدودیت بازپرس در تحقیقات به جهت حفظ حریم خصوصی
 ۱۵۶.....
- ۳-۱-۲-۲-۲ بازرسی و حفظ حریم خصوصی.....
 ۱۶۰.....
- ۳-۱-۲-۲-۱ کیفیت بازرسی و نقش آن در نقض حریم خصوصی...
 ۱۶۲.....
- ۳-۱-۲-۲-۲ بازرسی اطلاعات و حریم خصوصی.....
 ۱۶۵.....
- ۳-۱-۲-۲-۳ ارزش دلایلی که با نقض حریم خصوصی به دست آمده
 ۱۶۸.....
- ۳-۱-۲-۳-۲ احضار و جلب متهم.....
 ۱۷۵.....
- ۳-۱-۳ حفظ حریم خصوصی در مرحله رسیدگی.....
 ۱۷۷.....
- ۳-۲ ضمانت اجرای نقض حریم خصوصی در مراحل دادرسی کیفری.....
 ۱۸۳.....
- جمع بندی نهایی.....
 ۱۸۷.....
- پیشنهادها.....
 ۱۹۴.....
- منابع و مأخذ.....
 ۱۹۶.....